

Torsdagen den 2 oktober 1902 var det oktobermarknad i Hörby. Det var fint väder förutom att det blåste en hård vind. Mycket folk hade sökt sig till marknaden då just oktobermarknaden tillhörde en av de största, egentligen så var det bara julmarknaden som var större.

På marknaden var förutom krims och krams även en del djur, framförallt hästar. Torparen Jöns Bengtsson och hans fader Bengt Jönsson var välkända på hästmarknaden. Jöns hästar höll en klass för sig.

Mitt i kommersen ljud brandlarmet, folk skyndade iväg för att ta reda på var det brann. I all hast samlades brandmännen i Hörby frivilliga brandkår och for i väg med häst och vagn västerut från Hörby. När de kom fram till den övertända gården fanns redan brandsprutan från Fulltofta på plats.

Det fanns inget man kunde göra annat än se på när den fyrlängade gården brann ner till grunden. Strax efter brandlarmet i Hörby fick ägaren Jöns Bengtsson av några personer han kände reda på att hans gård stod i lågor. Han fick tag i sin häst och red i sporrsträck hem. Han kunde inte undgå att se hur röken slingrade sig upp mot himlen. Vad han tänkte på då är svårt att säga. Strax utanför sin gård stöp hästen och springande närmade han sig det som återstod av gården

KRUDDAREHUS

Han fann sin hustru Anna som var tillsammans med hans åldriga moder som också hette Anna. Alla var oskadda, men speciellt hans hustru var sotig och tårarna strömmade nerför hennes kinder.

Vi skall här låta reportern på Skåningen Eslöfs Tidning göra sig hörd. Lördagen den 4 oktober kan man läsa följande:

”Vid olyckstillfället var hustrun på stället, några småbarn och mannens åldriga moder ensamma hemma. Hustrun som befann sig i stugan började förnimma ett egendomligt knastrande ljud och märkvärdigt dån å vinden, varför hon tillkallade sin gamla svärmor att se efter barnen medan hon gjorde sig underrättad om orsaken till det hemska dånet.

Uppkommen å vindstrappan möttes hon av en genomträngande rök, ur vilken lågor framskymtade. Utom sig av förskräckelse försatte hon först barnen och den gamla i säkerhet, härpå gällde hennes tanke på inomhus varande djur. En unghäst hade hon snart i det fria, men värre var det att få räddad en sugga med grisar, som till skydd för sina små gick anfallsvis tillväga. Det var förenat med yttersta fara för den modiga kvinnan att få det uppretade djuret ut, hårt måste användas mot hårt och slutligen vore suggan och grisarna utom fara.

Inom kort låg hela den välbyggda gården i aska – en större ladugårdsbyggnad var innevarande sommar nyuppförd och insynad – och när innehavaren av gården kom hem från Hörby ägde han som det övriga av husets folk icke mer än det han gick och stod uti. Det välbärgade idoga hemmets rika lösbo var allt putz weg.

Som all inbärgad gröda och allt foder blev lågornas rov, har dels häradshövding C. A. Trolle å Fulltofta och dels välvilliga grannar åtagit sig att på sig fördela den präktiga kreatursbesättningen tills Jöns Bengtsson hunnit i största hast få en ladugårdsbyggnad uppförd. Byggnaderna var försäkrade.

Jöns Bengtsson med familj har efter branden funnit tak över huvudet hos lantbrukaren Anders Svensson i Ousby.”

Tilläggas är att Anders Svensson var gift med en syster till Jöns Bengtsson.

Det visade sig att elden börjat vid halv 12-tiden på dagen och att den uppkommit genom bristfälliga skorstenrör. Då hela gården brann ner på ett par timmar så kan man ana att det var till stor del träbyggnader som kanske hade tak av spån eller halm. Gården byggdes upp igen något söder om den gamla.

I branden omkom deras vallhund och en del höns.

I Svenska gods och gårdar från 1944 finns nedanstående bild och i texten står följande:

Kruddarehus. Areal: Total 30 ar, därav 15 åker, 15 fäladsmark. Jordart mylla på grusbotten. Samtliga byggnader uppförda 1902 efter brand. 4 hästar, 17 kor, ca 40 svin, 50 höns. Gården till släkten genom arrende 1923 och köp 1934. Ägare Axel Andersson, född 1896. Gift 1923 med Regina, född Jönsson.

Våren 1923 upphörde arrendet på Kruddarehus och Jöns Bengtsson med familj flyttar till Äspinge socken och blir hemmansägare på Kylestorp nr 1. Några år senare slår den röde hanen till igen. Dock inte på hans gård men väl hos en granne.

KRUDDAREHUS

har belägg från 1662 då det kallades Krudehuset. T. F. leden är yrkesbeteckningen krutare ”kruttillverkare, salpetersjudare”.

Troligen har det funnits ett sjuderi på området där man framställde salpeter för att sedan leverera det till statens krutbruk i Torsebro. Salpeter användes till att göra svartkrut som behövdes för kanoner, mörsare och musköter, det var ett måste, annars fungerade det inte.

Gusta Vasa bestämde att all salpeterjord tillhörde staten. I Skåne och Blekinge kallades den salpeterskatt och infördes 1662 av Karl XI.

Vid tillverkningen urlakade man den gödselblandade jorden med vatten i stora träkar. Den lut som då bildades tappades i en koppargryta som hängde över en öppen eld. När vattnet kokat bort bildades ett koncentrat, som efter avsvälning blev salpeter.

På Kruddarehus har det också funnits ett soldattorp. I en bouppteckning från 1830 heter det att rotesoldaten Pehr Tofft avled i lunginflammation den 15 november 1829. Han var 38 år gammal.

Strax söder om det nybyggda ridhuset i Kruddarehus går en liten markväg som så småningom mynnar ut mot Ringsjön. Där vägen gör en liten sväng växer både blommor och bärbuskar. Här låg förmodligen soldattorpet. I och med rotesoldaten Pehr Tofft avled försvann också torpet då inget står nämnt i kommande husförhörböcker.

När soldaten dog fick frun och barnen ge sig av för att nästa soldat skulle flytta in. Det spelade ingen roll om de inte hade någonstans att ta vägen.

I Fulltofta kyrkobok kan man läsa följande: ”Den 30 april 1793 ankom hit till Fulltofta by en soldathustru från Elfsborgs län och Kungsäter vid namn Kjersti Holmberg som avled samma dag hos åldermannen Engle Persson av ålderdomssvaghhet och begrovs den 5 maj. 67 år gammal.”

Kan dessa tre foton vara från soldattorpet eller från den nedbrunna gården?
På tomten växer snödroppar, fläder, krusbärsbuskar, hallonbuskar m.m.

Foton: Bodil Pedersen den 6 april 2010.

FULLTOFTA

På det gamla herresätet Fulltoftas gårdstomt på Ringsjöns östra strand ligger socknens kyrka. Med långhus, högre och bredare än koret med dess halvrunda absid, restes kyrkan av gråsten på 1100-talet. Kyrkan kan ej dateras tidigare än 1160 men ej heller senare än 1175. Med ius patronats (patronatsrätten) följde skyldighet för patronus att på egen bekostnad hålla kyrkan i stånd. På 1770-talet lät överstelöjtnant Fredrik Trolle restaurera kyrkan, vilket kostade 3 784 riksdaler. Restaureringen utfördes utan sakkunnig ledning, och flera skönhetsvärden blev förstörda.

Interiör.

1910 var kyrkan ånyo fallfärdig och församlingen ville att patronus, friherre Nils Axel Arvid Trolle på Trolleås, som 1890 blev ägare till fideikommisset Trolleås och Fulltofta, skulle bygga en ny kyrka. Men då upptäcktes det att det fanns överkalkade målningar i valven. Den gamla kyrkan restaurerades och de medeltida takmålningarna bragtes åter i dagen. Ambitionerna var att återställa hela kyrkan i samma skick som den varit före 1770.

1894 hade Carl Axel Trolle, som var yngre broder till Nils, arrenderat Fulltofta gods. Han gjorde en stor insats i både godset och Frosta härads utveckling. Han dog ogift 1918.

Vandrar man på Fulltofta gamla kyrkogård finner man en familjegrav vid gårdesgården på den östra sidan där det står "Lantbrukare Jöns Bengtsson i Kruddarehus. Familjegrav."

Framför denna sten finns en mindre och ännu längre fram ytterligare fem små stenar i en svag böjning. Under den ensamma stenen ligger sonen Johan Bernhard, född 1897, död 1906.

Under de fem stenarna från vänster ligger under den första två dödfödda flickor, den ena 1891, den andra 1895, andra stenen Anna Maria, född och död 1899, tredje stenen Nils Arvid, född 1901, död 1903, fjärde stenen Otto Bernhard, född 1894, död 1895, femte stenen Gottfrid Bengt, född 1892, död 1895.

Barnens död är inga märkvärdigheter då de dog av barnsjukdomar. Men man ställer frågan? Hur orkade föräldrarna med alla dessa sorger och sedan ovanpå alltihopa få hela sin gård nedbrunnen.

Ytterligare en son föddes 1903 och fick namnet Hilding Rickard. Han uppnådde vuxen ålder.

Vandrar man vidare på kyrkogården finner man en gravsten på den norra sidan där det står "Lantbrukaren Bengt Jönsson och hustrun Anna Nilsson, Kruddarehus." Dessa är Jöns Bengtssons föräldrar.

Foton: Per-Gunnar Mörck, 2009.

Fulltofta herrgård. Vykort. Stämplat 1914.

MINNESTAVLAN

Minnestavlor var vanliga i hemmen mellan 1840-talet och fram till mitten av 1880-talet. De beställdes av någon konstfärdig person i trakten och var en populär form av gåva. Tavlorna påminde om familjehögtider, såsom trolovning, bröllop och födelsedagar. Men även om dödsfall och begravningar.

Man kan känna lite obehag när man ser en begravningsstavla. Men i en tid då kameran inte var så vanlig hade tavlorna en viktig funktion att fylla. I äldre tider växte man upp med döden i sin närhet, och synen på döden var annorlunda. De gamla dog i hemmet och man klädde själv sina döda. Barndödligheten var stor. Döden var ständigt närvarande i tillvaron.

På Hörby museum förvaras nedanstående minnestavlor över Anna och Jöns Bengtssons barn. När branden på Kruddarehus började hann någon slita ner dessa två minnestavlor innan de måste springa ut i det fria. Det har med all säkerhet funnits tavlor över de andra barnen också.

Den översta tavlan är över Anna Maria Jönsson, född den 30 april 1899, död den 22 augusti 1899.

Här står:

*”Säll du, som menlös fann sin graf för ära.
Lik späda blomman som föll af om våren.
Du i det stilla gick ner, du lilla.
Förrn ondskan hunnit ditt förstånd förvilla.”*

På den andra tavlan som är över Gottfrid Bengt, född den 14 december 1892, död den 19 juli 1895 står:

*”Där vill du glädja dem dig nu begråta.
Snart bortom kvalen möter du de såta.
Vid livets källa, den klara sälla.
Ur hvilken nåd och sanning evigt välla.”*

Kortet är fotograferat av Sonja Georgsson i Hästveda som besökte en utställning på Hörby museum 2003.

Källor:

Landsarkivet i Lund.
Tidningsarkivet i Lund.
Lantmäteriet.

Skånes ortnamn: Frosta härad av Göran Hallberg.
Frosta härads historia av Gottfrid Björkelund.
Lunds stifts kyrkor.
Bonniers stora lexikon.